בן בנו של נמרוד הרשע [א]שהמריד את כל העולם כולו עלי במלכותו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה שנאמר [1]ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך ה' מאות שנה ובין [ב](כל) רקיע לרקיע מהלך ה' מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע [2]אך אל שאול תורד אל ירכתי בור תיובתא ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרין וחכמי אומות העולם אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועין א"ר תשובה לדבריהם מעולם לא מצינו [ג]עגלה בדרום ועקרב בצפון מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא [ד]כבוצינא דריחיא א"נ כצינורא דדשא חכמי ישראל אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע וחכמי אומות העולם אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע א"ר [ה]ונראין דבריהן מדברינו שביום מעינות צוננין ובלילה רותחין תניא ר' נתן אומר בימות החמה חמה מהלכת בגובה של רקיע לפיכך כל העולם כולו רותח ומעינות צוננין בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולי רקיע לפיכך כל העולם כולו צונן ומעינות רותחין תנו רבנן בארבעה שבילין חמה מהלכת ניסן אייר וסיון מהלכת בהרים כדי לפשר את השלגין תמוז אב ואלול מהלכת בישוב כדי לבשל את הפירות תשרי מרחשון וכסליו מהלכת [ו]בימים כדי ליבש את הנהרות טבת שבט ואדר מהלכת במדבר שלא ליבש את הזרעים: ורבי אליעזר אומר מאסקופת כו': ואע"ג דמצי עייל ולא אמרינן ליה קום עייל [ז]והתניא [א]יהודי ערל שלא מל ענוש כרת דברי רבי אליעזר אמר אביי [ח]דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא רבא אמר תנאי היא דתניא רבי [ט]אליעזר אומר נאמר ריחוק מקום בפסח ונאמר ריחוק מקום במעשר מה להלן חוץ לאכילתו אף כאן חוץ לאכילתו רבי יוסי בר רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר חוץ לעשייתו כמאן אזלא הא דאמר רבי יצחק בר רב יוסף [י][ב]בטמאים הלך אחר רוב העומדין בעזרה כמאן כרבי יוסי בר רבי יהודה שאמר משום רבי אליעזר: אמר לו רבי יוסי לפיכך וכו': תניא [כ]רבי יוסי הגלילי אומר דרך (א) שומע אני מהלך שנים או שלשה ימים כשהוא אומר [3]ובדרך לא היה מגיד שמאסקופת העזרה ולחוץ קרוי דרך:

מתני'

בן בנו של נמרוד. לאו דוקא בן בנו אלא כלומר מזרע נמרוד: **שהמריד.** השיא עצה לאנשי דור הפלגה לבנות מגדל להלחם בגבה השמים שהוא היה מלך בבבל כדכתיב (בראשית י) ותהי ראשית ממלכתו בבל: **וכן בין רקיע לרקיע.** לאורכו[ג] של עולם כמדת גובהו כדכתיב[ד] אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים וגו' במסכת חגיגה (דף יב.) **דריש ליה הכי.** אלמא עולם מהלך חמש מאות שנה לא וחשוב עשר פרסאות ליום נמצא עולה לכמה אלפים ותיובתא דרבה: **גלגל.** כמין אופן ברקיע שהמזלות נתונים בו. גלגל קבוע ואינו מגלגל אלא כעין אופן עגלה המונח בקרקע אבל המזלות מהלכים סביב הילוך מועט ואין מקיפין את הגלגל אלא כל מזל משמש את החמה נד ממקומו ומוליכו עד חבירו וחוזר למקומו לפיכך אין עגלה נראית בדרום ולא עקרב בצפון שהרי אין מקיפין אלא מהלכין הילוך מועט וחוזרין: **לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון.** ואי ס"ד גלגל חוזר ומזלות קבועין נמצא גלגל מוליך ומגלגל המזלות לכל ד' הרוחות (ב) כשם שהוא מגלגל והיינו כמין אופן ונתון ברקיע חציו למטה מן (ג) הרקיע וחציו למעלה מן הרקיע וכשעולה לדו זה שוקע לדו אחר לפי דברי חכמי אומות העולם שאומרים גלגל חוזר ולפי דברי חכמי ישראל שאומרים גלגל קבוע אין לפרש שוקע ועולה אלא במזלות: **דילמא כי בוצינא דריחיא.** כברזל התחוב בנקב רחב שברחים שהסובב עומד במקומו והברזל חוזר ואם באת לגלגל הסובב מתגלגל סביב הברזל והברזל עומד במקומו: **אי נמי כי צינורא דדשא.** שהדלת סובבת בחור המפתן העליון והמפתן במקומו עומד ואם באת לגלגל המשקוף הוא מתגלגל סביב הציר והדלת עומד במקומו וכן הגלגל מתגלגל בפני עצמו ומוליך החמה והמזלות קבועים בגלגל אחר בתוכו ואותו הגלגל אינו זז ממקומו אלא גלגל אילון מוליך חמה על פני כל המזלות אי נמי גלגל חמה מבפנים וגלגל המזלות מבחוץ: **למטה מן הרקיע.** זורחת על הארץ כאשר אנו רואין ובלילה למעלה מן הרקיע זורחת ואינה נראית למטה: ה"ג **וחכמי או"ה אומרים ביום למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע: מעינות צוננין.** אין לך מים נובעין שאינו צונן ביום יותר מבלילה ואע"פ שמי נהרות חמין הן ביום בחום הקיץ הוא זה מפני שרחקו ממקום נביעתן ונתחממו בחום העולם אבל תכף נביעתן הן צונן ביום לפי שהחמה גבוהה מהן: **ובלילה מעינות רותחין.** שהחמה מחממתן תחת הקרקע תדע שבעלות השחר אתה רואה עשן על הנהרות: **בשפולו של רקיע.** סמוך לקרקע בשולי הכיפה: **לפיכך כל העולם צונן.** שאינה מהלכת אלא בנגדי העולם: **ומעינות רותחים.** דהיינו אצל המים מגדי העולם שהמעינות באות מהם: **בארבע שבילין.** מהלכת גבורתה של חמה: **ולא אמרינן ליה קום עייל.** ואי לא עיילת מיחייבת כרת: **ענוש כרת.** משום פסח. אלמא אמרינן ליה קום מהול: **דרך רחוקה.** פטרה את הטהור והרי הוא בדרך רחוקה דחוץ לעזרה דרך רחוק מיקרי דילפינן מריחוק מקום דמעשר מה להלן חוץ למקום הכשירו אף כאן חוץ למקום הכשירו והכשירו דפסח בעזרה היא הלכך לא אמרינן ליה קום עייל. אבל אין דרך רחוקה בטמא דלאו משום טעמא דריחוק איפטר טמא אלא משום דלא מצי אכיל לאורתא. והכי נמי אין דרך רחוקה לערל והאי דנקט טמא משום דלעיל (דף צג:) אמרו להאי סיניא גבי טמא וכיון דערל מצי לתקוני נפשיה מיחייב דלא פטריה רחמנא לטמא אלא משום דלא מצי למיכל באורתא והאי מצי למיכל והכי נמי ערל: **נאמר ריחוק מקום בפסח.** או בדרך רחוקה לכם (במדבר ט) ריחוק מקום במעשר כי ירחק ממך המקום (דברים יד) חוץ לחומת ירושלים אפילו פסיעה אחת דכתיב (שם) כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה כמס' מכות (דף יט:): **חוץ לאכילתו.** חומת ירושלים אבל חוץ לעשייתו דהיינו חומת עזרה לא דאמרינן קום עול: **חוץ לעשייתו.** דגמרינן מריחוק דמעשר הכי מה להלן חוץ להכשירו והכשירו דפסח בעזרה. אלמא איכא תנאי דפליגי בדר' אליעזר ותנא דערל שלא מל פליג ואמר דלא פטר רבי אליעזר אלא בעומד חוץ למודיעים דלא מצינו למימר ליה קום עול: **הלך אחר רוב העומדים בעזרה.** אם רובן טמאין אע"פ שבחוץ ישראל טהורין הרבה יעשה בטומאה דדרך רחוקה היא לאותן העומדין מבחוץ ואינן חשובין בעושי פסח ובתר הני [שבעזרה] אזלינן: ה"ג בתוספתא **ר' יוסי הגלילי אומר דרך רחוקה שומע אני מהלך שנים ושלשה ימים כשהוא אומר ובדרך לא היה מגיד שמאסקופת עזרה ולחוץ קרוי דרך.** ובספרים היא משובשת:

מתני'

מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון. נ"ל דעגלה לאו היינו מזל שור כדפי' בקו' ועקרב נמי אינו עקרב די"ב מזלות דכפ"ק דר"ה השנה (דף יא:) קאמר די"ב מזלות לעולם ששה למטה מן הארץ וששה למעלה וכשהא' עולה שכנגדו שוקע והכא אמר שאינן זזים ממקומן ושניהם לעולם למעלה אלא אחרים הם: **ואין** דרך רחוקה לטמא. קצת תימה כשהוא עומד חוץ לעזר' והוא ערל או טמא חייב בפסח ואם ימול ויטהר יפטר מיהו דוגמת זה מצינו כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו (מנחות קג:): **מה** להלן חוץ לאכילתו. לא היה גרס"י להזכיר כאן ואין שאת אלא אכילה דלא צריכא לכך אלא במעשר שני בירושלים שנטמא: **אף** כאן חוץ לאכילתו. ובסיפרי מפרש ואיזה מקום אכילתו מפתח ירושלים ולפנים (ד) ולא מייתי תנאי אלא כלומר כיון דאשכחן תנאי דפליגי אליבא דר' אליעזר בשיעור דרך רחוקה ה"נ ההוא דקתני ערל שלא מל ענוש כרת סבור דלר' אליעזר דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ דהשתא לא מצי עייל: **בטומאה** הלך אחר העומדים בעזרה. פי' בעשיית פסח בטומאה הלך אחר טהורים העומדים בעזרה דאותם שבחוץ הם בדרך רחוקה: **שומע** אני. רש"י לא גרס אפילו ב' וג' פרסאות והדין עמו דמשום הכי לא הוי דרך רחוקה כיון שיכול לבוא בשעת שחיטה או בשעת אכילה לכך נראה לגרום כדאיתא בתוספתא:

מה

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ה מהל' ק"פ הלכה ד:
יב ב מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ו:

רבינו חננאל

ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרין וחכמי אומות העולם אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועין. אמר רבי תשובה לדבריהם, אם היו המזלות קבועין והגלגל הוא החוזר, היינו רואין פעמים עגלה בדרום ועקרב בצפון, מדלא חזינן הכי ש"מ הגלגל קבוע והמזלות חוזרין. ואתקיף עלה רב אחא בר רב יעקב ודלמא כי סרנא דרחיא פי' כמו הסדן הזה אע"פ שסובב הגלגל הקבוע בו עולה ויורד שני קצות הסדן במקומן נראין לעולם אין הדרומיין נראה בצפון ולא הצפוני בדרום. אי נמי כצנורא והדבר אחד. ת"ר חכמי ישראל אומרים חמה מהלכת ביום למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע כמו שפרשוהו ר' יהודה ורבה. וחכמי אומות העולם אומרין חמה מהלכת ביום למעלה מן הארץ ובלילה למטה מן הארץ. אמר רבי נראין דבריהם מדברינו וכו'. ומפורשת עוד בבראשית רבה. כיצד חמה ולבנה שוקעין, ר' יהודה בר אילעאי אומר מאחורי כיפה ולמעלה. רבנן אמרי מאחורי כיפה ולמטה, ר' שמעון בן יוחאי אומר אין אנו יודעין א) [אם פורחין הן] באויר אם שפין הן ברקיע ואם מהלכין הן כדרכן. תניא ר' יוחנן אומר בימות החמה חמה מהלכת בגובהה של רקיע לפיכך כל העולם רותח ומעינות צוננין. בימות הגשמים חמה מהלכת בשפולי רקיע לפיכך העולם כולו צונן ומעינות רותחין. ת"ר בארבעה שבילין חמה מהלכת ניסן אייר סיון בהרים כדי לפשר השלגין, תמוז אב ואלול בישוב כדי לבשל הפירות כו'. ר' אליעזר אומר מאסקופת העזרה ולחוץ. ואקשינן ולא אמרינן ליה עול ועביד פסח. והתניא ערל שלא מל (ועשה) [ולא עשה] פסח חייב כרת דברי ר' אליעזר, אלמא אמרינן ליה קום מהול ועביד פסחא. ושנינן ערל בטמא ובטהרה תלנהו רחמנא, והני יכלו לטהר ולעשות פסח פשעו ולא טהרו ולא עשו חייבין. אבל הטהור בדרך תלייה רחמנא והוא היה בדרך רחוקה מקום במעשר, שנאמר וכי ירחק ממך המקום וגו' חוץ לאכילתו. וא"ר יוסי למה נקוד על ה"א לא מפני שרחוקה ודאי אלא אפי' מאסקופת העזרה ולחוץ.

א) ס"ל פ"ס כ"ר פ"ו ע"ש

מסורת הש"ס

א) [עירובין נג.], ב) פ"ח ל"ג, ג) [עי' תוספות מ"י פ' ר"ע], ד) [ערוך כסא ר"ח גרס כסקנא דריחיא ע"ש והגי' שלפנינו הוא גי' רבינו גרשום ע"ש], ה) [בתוס' בכורות נה: בד"ה אין וכו' העתיקו כלשון הדפוס בדף ט. באורך], ו) לעיל סט., ז) [לעיל נג:], ח) [תוספתא רפ"ח], ט) [תוספתא רפ"ח כגירסת רש"י דהכא ד"ה ה"ג בתוספתא כו'], י) פ"ח ופ"ט, כ) [דברים ד].

תורה אור השלם

1. יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: תהלים צ י
2. אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוּרָד אֶל יַרְכְּתֵי בוֹר: ישעיה יד טו
3. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְיָ לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: במדבר ט יג

הגהות הב"ח

(א) גמ' דרך רחוקה שומע אני: (ב) רש"י ד"ה לא מצינו וכו' לארבע הרוחות נ"ב פי' אף מדרום לצפון ומצפון לדרום: (ג) בא"ד כמין אופן ונתון ברקיע חציו למטה מן הקרקע וחציו למעלה מן הקרקע וכשעולה לדו זה: (ד) תוס' ד"ה אף כאן כו' ירושלים ולפנים תנאי הוא לא מייתי תנאי:

גליון הש"ס

גמ' ונראין דבריהם. עי' שיטה מקובצת כתובות יג: ד"ה השגתנו על המעוברת שכתב משמו של ר"ת דלפע"נ דנצחו חכמי או"ה לחכמי ישראל היינו נצחון בטענות אבל האמת היה כחכמי ישראל והיינו דלאמרי' כתפלה ונוקע תלוי ברקיע עכ"ל: שם בטמאים הלך אחר הרוב. עיין לעיל פ' ע"א תוס' ד"ה משלחי' ול"ע:

מוסף רש"י

ערל. גדול, שלא מל. ערל הפסח, ענוש כרת. בשביל שהיה לאו לתקן מו' שעות מזמן דשחיטת הפסח ולמעלה ולא ניתקן. ולא דמי לטמא ושהיה בדרך רחוקה שאין יכולין לתקן באותן שש שעות, ומיקמי הכי לא רמיא חיובא עלייהו (לעיל צג.).